

NAŠI PROBLEMI

St. 7

Kranj, 23. aprila 1962

Cim više se bo vzpenjala krivulja našega družbeno-ekonomskega razvoja tem bolj smotrno bomo morali gospodariti z rezervno delovno silo in toliko večji bo ekonomski činitelj invalidov v našem gospodarstvu

Priporočila in zaključki skupščine Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Kranju v zvezi z delom in problematiko invalidske službe v letu 1961

Skupščina Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Kranju je obravnavala delo in problematiko invalidske

Skupščina Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje posreduje to gradivo z namenom, da ga vsi člani samoupravnih organov socialnega zavarovanja dodobra proučijo in v smislu predlogov in zaključkov, ki jih gradivo zajema, usmerijo svoje delo v reševanje problemov, ki obstajajo na področju rehabilitacije in zaposlovanja invalidov dela.

Skupščina Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Kranju posreduje to gradivo tudi vsem gospodarskim organizacijam, zavodom in ustanovam, vsem Zavodom za zaposlovanje delavcev, vsem Zavodom za zaposlovanje invalidnih in manj sposobnih oseb, vsem ljudskim odborom in njihovim odsekom za delo z željo, da bi jim to gradivo služilo pri praktični uporabi, služilo pri praktičnem reševanju problemov invalidske službe v našem okraju. Obenem naj to gradivo služi vsem zavarovancem v našem okraju, da bi lahko aktivneje spremljali probleme s področja invalidske službe in neposredno vplivali na njihovo pozitivno reševanje.

službe pri Okrajnem zavodu za socialno zavarovanje v Kranju v letu 1961.

Na podlagi zbranega gradiva, poročila in razprave ugotavlja skupščina, da je invalidska služba pri Okrajnem zavodu za socialno zavarovanje v zadnjem času naredila lep razvoj in da so rezultati te službe pokazali, da je mogoče uspešno reševati problematiko rehabilitacije in zaposlovanja invalidov.

Skupščina opozarja na številne probleme, ki se pojavljajo na področju rehabilitacije in zaposlovanja invalidov in meni, da bi bilo treba na podlagi dosedanjega dela, izkušenj in novih okolnosti, v katerih se je v zadnjem času znašla invalidska služba, nadaljevati s prakso invalidske komisije — da zaseda v gospodarskih organizacijah in naj svoje delo še nadalje pogloblja in razvija. Skladno z ekonomskim razvojem naj invalidska komisija upošteva mnenja in nasvete ekonomskih enot v pogledu primerne in ustreznega dela za invalide.

V zvezi s problemi psihološke službe na področju rehabilitacije in zaposlovanja invalidov, meni skupščina, da naj psihološka služba v problematičnih primerih zaposlitve in rehabilitacije izčrpno in skrbno obdela primere, da se bo zanesljivo lahko določilo ustrezno delo za invalida. Invalidska služba naj poskrbi za spremljanje invalidov pri delu, da bo mogoče pravočasno odstraniti morebitne motnje.

Skupščina ugotavlja, da je v povezavi med lečečimi zdravniki in invalidsko komisijo cela vrsta problemov, ki niso popolnoma rešeni. Meni, da je treba poglobiti zvezo med lečečimi zdravniki in invalidsko komisijo, da se bodo lečeči zdravniki v večji meri posluževali sviz, da bodo pravilno upoštevali mnenja invalidske komisije, zaključevali bolniški stalež z dnem, ki ga je odredila invalidska komisija, da bodo razen predlogov za I. kategorijo v večji meri predlagali invalidski komisiji premejitve na ustrezno delo, zlasti tudi v primerih 29. člena zakona o invalidskem zavarovanju, ko zavarovancu pretil invalidnost na njegovem delovnem mestu.

Skupščina nadalje naroča invalidski službi, naj budno pazi na primere odpuščanja invalidov iz gospodarskih organizacij in izrivanja invalidov iz ekonomskih enot. V vseh neupravičenih primerih odpustov, naj Okrajni zavod za socialno zavarovanje izvaja sankcije, ki so po zakonu predpisane, razen tega pa je treba take primere signalizirati na pristojnih mestih, da bi se pravočasno preprečili in zaježili. S takimi gospodarskimi organizacijami naj se

sklepajo splošne in posebne pogodbe o zaposlovanju in rehabilitaciji invalidov.

Skupščina Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje ugotavlja, da je treba poskrbeti, da se bo pospešil postopek in ustvarili pogoji za rehabilitacijo otrok zavarovancev.

Skupščina Okrajnega zavoda naroča invalidski službi, da na pristojnih mestih sproži vprašanje organizacije dela na domu za invalide in da poskrbi, da bo organizirano za invalide dela delo na domu, zlasti za tiste invalide iz oddaljenejših krajev.

Invalidska služba naj še nadaljuje z analiziranjem delovnega učinka invalidov v gospodarskih organizacijah po zgledu ankete v Iskri. O rezultatih oziroma o analizi ankete v Iskri pa naj se obvesti široka javnost. Ta analiza naj se uporabi pri reševanju problematike invalidskih vprašanj.

Skupščina ugotavlja, da je delo invalidskega oddelka precej urejeno in naroča, naj invalidski oddelek skrbi za ažurno priznavanje invalidskih pravic invalidom. V ta namen naj se na zavodu sestavi tudi poseben pravilnik.

Na podlagi zbrane gradiva in raz-

Zavod za zaposlovanje invalidov Kranj

prave na skupščini, je skupščina ugotovila, da je problematika invalidskega zavarovanja, problematika rehabilitacije in zaposlovanja invalidov tako važno vprašanje na Gorenjskem, da je nujno pritegniti k reševanju te problematike vse zainteresirane činitele, ki jim je skrb za rehabilitacijo in zaposlovanje invalidov osnovna naloga. Okrajni zavod za socialno zavarovanje v Kranju naj bo iniciator in koordinator skupnega delovanja in reševanja

problemov invalidov dela na Gorenjskem.

Skupščina ugotavlja, da je o problematiki invalidov dela in problematiki rehabilitacije in zaposlovanja premalo informirana naša javnost in da je treba o teh problemih več pisati, objavljati več podatkov o tej problematiki, kratka — seznaniti je treba širok krog naših zavarovancev o rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, o problemih invalidske službe na Gorenjskem.

Delo in problematika invalidske službe pri Okrajnem zavodu za socialno zavarovanje Kranj v letu 1961

(gradivo, ki je bilo obravnavano na skupščini Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje v Kranju dne 4. 4. 1962)

Skupščina Okrajnega zavoda za socialno zavarovanje že drugič podrobneje obravnava problematiko invalidske službe. Prvič je bila skupščina posvečena temu vprašanju že v letu 1960, to je drugo leto po rojstvu zakona o invalidskem zavarovanju, ko je naša invalidska služba še iskala poti in oblike za ureditve novih načel zakona in ko so mnogi ob tej problematiki še skomigali z rameni. Zato je skupščina izvenela v ugotovitvah, ki so kazale na težave v zvezi z izvajanjem zakonskih določil, posebej še glede zaposlovanja invalidov. Tudi invalidska služba pri zavodu je bila v dokajšnji negotovosti, tako spričo pomanjkanja prakse, kakor glede pomanjkanja dodatnih predpisov, ki jih je zakon napovedal, a so začeli izhajati šele po enem letu.

V triletnem obdobju zakona o invalidskem zavarovanju si je naša invalidska služba pridobila potrebne izkušnje, zato bo mogla skupščina obravnavati problematiko invalidskega zavarovanja z večje perspektive in bolj konkretno, ker so medtem izšli dodatni predpisi o rehabilitaciji in strokovnem usposabljanju invalidov, rehabilitaciji otrok, predpisi o invalidskih delavnicah in o delu na domu.

Za uspešno delo v invalidski veji socialnega zavarovanja je značilno intenzivno sodelovanje in koordinacija dela z organi izven organizacijskega okvira Okrajnega zavoda. Prav v sedanjem razdobju, ko nastopajo spremembe v družbenem in gospodarskem razvoju naše domovine, je ta zahteva še posebej poudarjena. Problemov invalidskega zavarovanja že zdavnaj ni mogoče več reševati administrativno, še manj pa bo to mogoče, ko se čedalje bolj uveljavlja delavsko samoupravljanje in poudarja vloga ekonomskih entit ter ekonomske in naših gospodarskih organizacijah. Tu nastopajo invalidi kot pomemben gospodarski in socialni faktor. V tej luči bomo morali reševati probleme invalidskega zavarovanja, na katere bomo naleteli pri rehabilitaciji in

zaposlovanju delovnih invalidov, posebej pa še pri rehabilitaciji otrok zavarovancev.

Sodobni pomen rehabilitacije invalidov že zdavnaj ni več samo medicinski problem, temveč je prvenstveno družbeno-političnega značaja. Je posebna vrsta socialnega zavarovanja tistih, ki so zaradi poškodb ali zaradi bolezni postali nesposobni za svoje dosedanje delo, ali obstoji nevarnost, da bodo postali invalidi, če bodo še naprej ostali na svojem delovnem mestu.

Problem rehabilitacije in zaposlovanja invalidov prehaša tedaj iz čisto ekonomskega v družbeno-politično območje in je obenem ekonomski in socialni problem. Danes se vprašanje delovnega učinka postavlja mnogo ostreje kot v prvotni fazi, ko so bili invalidi naravnost nenadomestljiva rezerva pri izpadu zdrave delovne sile. Ob uvajanju ekonomskih entit v novem načinu proizvodnje in gospodarjenja se čedalje bolj postavlja vprašanje, ali so invalidi enakovredna delovna sila zdravim ali ne. Na drugi strani pa je socialni moment tako močan, da nalaga družbi posebno skrb, delovnim invalidom pa posebno varstvo.

Izhajamo iz predpostavke, da se bo naše gospodarstvo še nadalje razvijalo in potrebovalo vedno novih, zlasti kvalificiranih delavcev. Čim više se bo vzpenjala krivulja našega družbeno-ekonomskega razvoja, tem bolj smotrno bomo morali gospodariti z rezervno delovno silo in toliko večji bo ekonomski faktor invalidov v našem narodnem gospodarstvu.

Teza, da so invalidi manj vredna delovna sila, je pri nas povečini že premagana, ni pa izkoreninjena. Doslej smo namreč o tem upravljali le teoretično in kvečjemu opozarjali na posamezne uspele primere rehabilitiranih invalidov. Nismo pa kompleksno in dokumentarno obdelali vprašanja, kako pravilno upravljati pri nas delajo invalidi? Ali boljše, enako, ali slabše kot zdravi? Radi smo se sklicevali na inozemske statistike in dogmanja, pri tem pa pozabljali, da moramo izhajati iz

ših domačih specifičnih pogojev. V to problematiko je posvetila anketa o delovnem učinku invalidov v »ISKRI«, ki jo je izvedla naša invalidska služba in o kateri bomo še posebej poročali.

Analiza dela invalidske komisije v letu 1961

Zakon o invalidskem zavarovanju velja tri leta, kar je že dovolj dolga doba, da se je praksa ocenjevanja ustalila. S tem še ni rečeno, da je način ocenjevanja dokončen in da se delo komisije ne bo več spreminjalo. Toda smisel zakona je jasen, razčiščen in so mnogi pojmi, skratka — otroške bolezni smo preboleli. V ospredju je sedaj problem zaposlovanja in rehabilitacije, s čimer je delo predstavljeno na teren. Zato bo treba v bodoče v tej smeri okrepiti kadrovske službe.

Poročilo o delu invalidske komisije smo razširili s tem, da smo prikazali tudi podatke za leti 1959 in 1960, ker bomo lahko iz te primerjave izpeljali določene zaključke. Ti bodo koristili pri izboljšanju dela komisije. Delo invalidske komisije izgleda v številkah takole:

	1959	1960	1961
Število sej	134	166	158
Število ur	520	898	934
Prva seja traja ur	3,8	5,4	5,9
V eni seji zavarovancev	9,8	11,6	10,3
V eni uri zavarovancev	2,5	2,1	1,6

V letu 1960 je bilo več sej, trajale so več ur, in v eni uri je bilo obravnavanih več zavarovancev kot v letu 1961, zato ker so šele v letu 1959 začeli dotekati spisi in je komisija morala pospešeno delati v drugi polovici leta 1959. Ta dotok se je v letu 1960 še povečal. Dolžnost invalidske komisije je bila, da čim večjemu številu zavarovancev čim prej uredi njihove pravice in s tem prejemke. Slo je predvsem za prevedbe, to je za one invalide, ki so bili ocenjeni po prejšnjih predpisih in je bilo treba njihove pravice vskladiti z določili zakona. Razen tega je bilo treba ocenjevati večje število telesnih okvar, ker je šlo za nove pravice, ki v prejšnjih predpisih niso bile omenjene. Delo je bilo zato enostavnejše, včasih že kar šablonsko. Zato je komisija lahko delala hitreje. Predvsem je mnogo invalidov I. kategorije in zavarovancev delalo na drugem ustreznem delu. V letu 1961 je bilo sej nekaj manj, so pa trajale dalj časa. Kljub temu je bilo ocenjeno manj zavarovancev. Delo komisije je namreč zahtevalo več kvalitete in poglobljenosti. Zmanjšalo se je namreč število prevedb, telesnih okvar in dodatkov, zato je pa naraslo število ocenitve kategorij, pri čemer je bilo za večino treba iskati primerno delo. Mnogo časa je vzel tudi ocenjevanje v gospodarskih organizacijah. Tu je zbrano več članov komisije, ki povedo svoja mnenja ter pojasnijo svoja stališča. Kadar je bila komisija v dvomih, si je dala št. 2. ogledat delovno mesto. Zato ima po obravnavi komisija zavest, da je na delovno mesto, ki res ustreza njegovi kvaliteta in nagnjenjem. Naša težnja v svojem izreku točno preciziramo dru-

go ustrežno delo, ne pa da ga samo pavšalno opišemo. Želimo tudi, da sta s tem delom sporazumna invalid in gospodarska organizacija. Posledica take ocenjevalne politike se kaže na manjšem številu nezaposlenih invalidov, ki je pri nas res nizko. Konec leta 1960 je bilo namreč nezaposlenih 64 (11,8%), lani pa samo 36 (4,8%).

Že v letu 1960 smo osvojili prakso ocenjevanja invalidov v njihovi gospodarski organizaciji. To prakso je tudi skupščina zavoda potrdila kot pravilno. Na ta način želimo pritegniti k sodelovanju vse, ki so zainteresirani na pravilni ocenitvi: gospodarsko organizacijo, zavarovanca in Okrajni zavod za socialno zavarovanje. Ker je ta način ocenjevanja zelo uspešen, smo z njim nadaljevali v letu 1961 in ga še razširili, kot nam kaže tabela št. 2.

	1959	1960	1961
OZSZ Kranj		99	67
Podružnica Jesenice	134	42	37
Borci		7	10
Gosp. organizacije		16	38
Ostali ZD		2	6
Skupaj	134	166	158

Iz te tabele vidimo, da smo število obiskov v gospodarskih organizacijah v letu 1961 več kot podvojili. Razen tega smo začeli ocenjevati invalide tudi v oddaljenejših zdravstvenih domovih (Železniki, Bohinjska Bistrica), in sicer zato, da se približamo terenu in bolj spoznamo tamkajšnje prilike in težave. Na komisiji sodeluje lečeči zdravnik, ki se na ta način spoznava z določili zakona o invalidskem zavarovanju in načinom ocenjevanja komisije. Razen tega olajšamo potovanje invalidov ter ga skrajšamo.

Priloženi spisek nam kaže gospodarske organizacije in Zdravstvene domove, ki smo jih obiskali v preteklem letu.

KRANJ

OZSZ	67	Inteks	6
Borci	10	Tekstilindus	1
Iskra	5	Sava	3
Tiskanina	3	Planika	1

JESENICE

Podružnica OZSZ	37	Železarna	7
-----------------	----	-----------	---

RADOVLJICA

Veriga Lesce	2	ZD Boh. Bistrica	4
--------------	---	------------------	---

TRZIC

BPT	5	ZD Tržič	1
Peko	1		

SKOFJA LOKA

Predilnica Jelovica	2	LTH	1
Zavod za slepe	1	ZD Železniki	1

Pri ocenjevanju na terenu smo opazili, da je prvi obisk vedno težaven, ker se pritegnjeni zastopniki ne znajdejo in ne vedo, kaj želimo od njih. Pri naslednjem zasedanju teče delo že mnogo bolje, ker pride do aktivnega

sodelovanja komisije in vseh prisotnih. Na teh sestankih vidijo gospodarske organizacije, da ni naš namen naprtiti jim neproduktivno delovno silo, temveč polnovrednega delavca in nam zato z vsemi silami pomagajo iskati primerna delovna mesta. Seveda je to sodelovanje odvisno od načelnega stališča, ki ga zavzame podjetje do invalidskega vprašanja. Ponekod še danes opažamo, da se kljub ponovnim obiskom led med komisijo in gospodarsko organizacijo ne odtaja in ne pride do sodelovanja. V tej smeri bo treba še delovati tako po socialni kot po politični plati, da bodo končno res vsa podjetja vzpostavila do invalidov takšne odnose, kot je to nujno potrebno.

V tabeli št. 3 je prikazan odtok spisov na IK v letu 1959 do 1961.

	1959	1960	1961
Nerešeni iz prejšnjega leta	116	337	459
Dospeli med letom	1492	2025	1527
Rešeni med letom	1321	1903	1634
Ostali nerešeni na koncu leta	337	459	352

Največji pretok spisov je bil v letu 1960, ker smo morali z delom hiteti in čimprej odrediti status invalidom po novem zakonu. Lani se je stanje nekoliko izboljšalo. Konec leta je ostalo nerešenih še 352 spisov. To število pomeni približno dvomesečno zalogo za komisijo. Praksa nam je pokazala, da tega števila ne bomo mogli bistveno znižati, ker je toliko časa potrebno za pripravljalni postopek: zbiranje medicinske in druge dokumentacije ter iskanje primerne dela. Na prvi pogled izgleda ta doba predolga, toda če primerjamo število nezaposlenih invalidov, lahko trdimo, da se tak pripravljalni postopek izplača, ker invalid zasede res ustrezno delo.

Najvažnejše kazalo invalidske komisije je ocenjevanje preostale delazmožnosti oz. določanje kategorije invalidnosti.

	1959		1960 + —		1961 + —	
I. kat.	501	46,9 %	503	50,7 % + 3,8	500	48,3 % — 2,4
II. kat.	152	14,2 %	173	16,5 % + 2,3	130	12,5 % — 4,0
III. kat.	299	10,6 %	220	22,2 % + 11,6	281	27,1 % + 4,9
Ni inval.	113	28,1 %	95	9,5 % — 18,6	119	11,5 % + 2,0
Nevarnost za inval.	2	0,2 %	1	0,1 % — 0,1	6	0,6 % + 0,5
Skupaj:	1067		992		1036	

Kolona + — pomeni razliko od prejšnjega leta v %.

Če primerjamo skupno število ocenjenih kategorij vidimo, da je bilo najnižje v letu 1960, dočim je v letu 1961 zopet nekoliko naraslo. Vendar nam ta številka sama ne pove dosti. Važnejše je primerjati ocenjevanja po posameznih kategorijah.

Pri tem vidimo, da je bil odnos med kategorijami najslabši v letu 1960. Tega leta so namreč prihajali na komisijo mnogi zavarovanci, ki jim je zakon dajal drugačne ali dodatne pravice ter možnosti, kot so jih imeli po prejšnjem zakonu. Precej je bilo takih zavarovancev, ki jim po starih predpisih ni

bilo treba delati (invalidi III. skupine), dočim so se po določilih novega zakona morali lotiti dela. Ker so bili dalj časa izven delovnega razmerja, smo jim odredili skrajšani delovni čas, da se delu psihično in fizično privadijo. Tem smo večinoma čez eno leto odredili ponovni pregled in jih tudi tedaj v glavnem ocenili kot invalide III. kategorije ali oceno ni invalidnosti. Ocenjevanja II. kategorije se namreč izogibamo, ker pri taki ocenitvi naletimo na kopico problemov in težav, tako za zavarovanca kot za gospodarsko organizacijo. Tem invalidom pogosto ni mogoče zagotoviti stalnega delovnega razmerja oz. delovnega mesta, ker tega ne prenese organizacija dela. Zato jih podjetja največkrat uporabljajo za »mašenje lukenj«, kar je za invalide neugodno. Zato se je treba potruditi in zavarovancu najti ustrezno delo, ki ga lahko opravlja s polnim delovnim časom. Ker smo se v letu 1961 skušali držati teh principov, nam je uspelo število invalidov II. kategorije znižati za 4%. Tudi v bodoče se bomo morali truditi, da bomo zmanjševali to število. Odprto ostane vprašanje, koliko bomo morali znižati odstotek I. kategorije. Večje gospodarske organizacije največkrat že same poskušajo gladiti pot svojim posebno starejšim delavcem, na ta način, da jih osvobajajo težjega fizičnega dela, zato pa izkoriščajo njihove večje izkušnje, znanje in spretnost. Če ne pride vmes bolezen, ki bistveno okrnji delovno sposobnost, bo tak delovno mesto na svojem delu potrpe, dokler ne bo dosegel pogojev za starostno pokojnino. Sedaj, kadar interni premik ni mogoč, ali ni bil v škodo podjetju ali zavarovancu, pridemo ocenitve na komisiji. Seveda je taka politika mogoča samo pri večjih gospodarskih organizacijah, ki razpolagajo s širokim razpisnim delovnim mestom.

Odstotek invalidov I. kategorije je bil v letu 1960 najvišji. Nanj je v veliki meri vplivala prevedba in ugodnejša določila za invalidno upokojevitve.

Lani se je to število znižalo, in sicer za 2,4%. Upamo, da bo letos še zmanjšali število invalidov I. kategorije, posebno ker so izšla določila, ki omogočajo delo na domu. Mnogo je namreč invalidov, ki sicer za delo niso popolnoma nesposobni, ne moremo jih pa zaposliti, ker potrebujejo daleč od svojega delovnega mesta. Če bi jih izčrpala in ne bi na delu mogli dobiti svojega normalnega delovnega učinka.

Ugoden in v duhu smisla rehabilitacije validov je stalni porast invalidov II. kategorije, katere lahko smatramo kot polnovredne

Se en primer iz kranjske »Iskre«, kako se invalid lahko priuči na delovnem mestu

delavce, ki ne obremenjujejo družbe, temveč si sami služijo svoj kruh. Seveda pa položaj ni vedno tako idealen. Mnogi invalidi III. kategorije se težko privajajo delu, večinoma zaradi nezadostne in nepopolne rehabilitacije. Glavno pri teh invalidih bo treba podvzeti še mnoge ukrepe. Predvsem se bomo morali tesneje povezati s kadrovsko in socialno službo v podjetjih in po tej poti vplivati na organsko vraščanje invalidov v kolektive.

Važen činitelj zaposlovanja invalidov III. kategorije je prekvalifikacija, s katero daje zakon možnost, da se invalid postopoma priuči novemu delu. Odstotek invalidov, ki jim je bila na komisiji odrejena prekvalifikacija, je v vseh treh letih približno enak in znaša okoli 22% invalidov III. kategorije. Na prvi pogled izgleda, da se premalo poslužujemo teh določil in ugodnosti. Vedeti moramo tudi, da poizkušamo vsakega invalida, če je to le mogoče, zaposliti v njegovi lastni organizaciji, in to na delu, ki je čimbolj podobno prejšnjemu. Sele tedaj, če nam to ne uspe, ga premestimo na drugo delo, ki zahteva prekvalifikacijo. V mnogih industrijskih podjetjih so že dela tako razčlenjena na posamezne faze, da se jih lahko delavec priuči v najkrajšem času (1 do 2 tedna). Ta priučitev gre na račun gospodarske organizacije. Na prekvalifikacijo moramo pomisliti posebno tedaj, kadar vemo, da invalid določen čas ne bo dosegel norme in da bi bil zato prikrajšan za zaslužek. V teh primerih namreč ne gre toliko za prekvalifikacijo samo, kot za približevanje večje spretnosti ter privajanje k

tempu dela, kar pa seveda tudi spada v okvir poklicne rehabilitacije.

Pri odrejanju ustreznega dela se v zamo-tanih primerih poslužujemo pomoči Zavoda za rehabilitacijo invalidov, ki takega invalida obravnava z vseh vidikov, in to teoretično in praktično. Na ta način najlaže ugotovimo delo, ki ustreza fizičnim in psihičnim zmogljivostim invalida. To testiranje ima tudi ugoden vpliv na tiste invalide, ki niso adaptirani k delu ter vidijo v Zavodu delati mnogo težje invalide. To pa deluje nanje stimulatивно. V letu 1961 smo poslali sedem takih invalidov na testiranje in jih tudi primerno zaposlili. Sodelovanje z Zavodom pa postaja še tesnejše. Na konferenci, kjer ekipa Zavoda dokončna obravnava testiranca, sodeluje tudi naš referent za rehabilitacijo, ki daje podatke o možnosti zaposlitve in o vrstah dela. Na ta način je ocena popolnejša, invalid pa vidi, da je bilo njegovo poklicno usmerjanje res skrbno proučeno.

Psiholoških pregledov je bilo izvršeno v 1961. letu 22.

Odstotek ocene »ni invalidnosti« se je v letu 1961 povečal za 2%. Glaven vzrok je večja spretnost komisije, boljše poznavanje delovnih mest in obširnejša medicinska dokumentacija, kar daje možnost popolnejše presoje delavne sposobnosti. Vzrok, da delavec želi status invalida, pogosto ne leži v njegovih telesnih težavah, temveč se poskuša zateči v to stanje iz drugih razlogov: nerazumevanje s predstojniki, prepričani s sodelavci, komplicirano delo, ki mu gre slabo od rok

druge družinske, socialne in stanovanjske prilike. Če tak beg v bolezen podpremo z oceno invalidnosti, naredimo delavcu kaj slabo uslugo.

Na koncu si začne res domišljati, da je bolan, zato je mnogo važnejše, da vzrok tega stanja raziščemo ter ga poskušamo odstraniti. Na ta način zopet najboljše omogočimo normalen delovni učinek.

V letu 1961 smo prvič obravnavali več zavarovancev, ki jim preti nevarnost, da bodo postali invalidi. Prav gotovo je teh primerov mnogo več, ne pridejo pa na komisijo, ker lečečemu zdravniku niso poznana določila zakona. Včasih jih je tudi komisija ocenila enostavno kot invalide III. kategorije. V bodoče bo teh ocenitev več in več, saj je člen 29. zakona o invalidskem zavarovanju preventiva invalidnosti. Naša dolžnost bo, da začnemo to preventivo izvajati na čimbolj široki osnovi.

Ostalo delo invalidske komisije prikazuje tabela št. 5.

	1959	1960	1961
Telesne okvare	135	734	510
Pomoč in postrežba	37	152	87
Ostalo	134	219	229

Iz te tabele vidimo, da je bilo največ telesnih okvar ter pomoči in postrežbe v letu 1960. To je razumljivo, saj smo pri zavarovancih obravnavali pravice, ki so jih prvič uveljavili. V letu 1961 pa to število polagoma pada. Nekaj telesnih okvar se bo še nabralo po dodatnem seznamu, ki je na novo izšel v letu 1961. Vendar mislimo, da se bo število teh zahtevkov v letu 1962 znižalo in tudi ustalilo. Ocenjevanje bo tudi postalo enostavnejše, ker ne bo več treba iskati stare medicinske dokumentacije po arhivih raznih bolnišnic in Zdravstvenih domov.

Število ostalih zahtevkov pa še vedno raste. Precej obravnav gre na račun dodatnega mnenja komisije. V letu 1961 so se namreč precej spreminjali tarifni pravilniki podjetij in z njimi tudi kategorije delovnih mest. To je zahtevalo ponovno iskanje dela v ustreznih kategoriji in seveda ponovno mnenje komisije.

Invalidska komisija II. stopnje pri Republiškem zavodu je v letu 1961 reševala 96 pritožb, kar znaša 5,8%. V 71 primerih se je strinjala z oceno naše komisije in le pri 24 zavarovancih je naše mnenje spremenila in pri tem največkrat zavzela strožji kriterij. Tako je pri petih invalidih III. kategorije ugotovila, da pri njih invalidnost ne obstoji in le pri enem je spremenila III. kategorijo v I. kategorijo. Pri štirih pritožbah telesne okvare je spremenila naše mnenje zato, ker se je med našo in njihovo ocenitvijo spremenil način ocenjevanja.

Ko smo pregledali delo invalidske komisije, se moramo vprašati, kaj moramo podvzeti, da bo ocenjevanje kvalitetnejše in popolnejše. Pregledati moramo delo lečečih zdravnikov, ki so zveza med zavarovancem in komisijo.

Lečeči zdravniki — obratni in ostali — mnogo premalo poznajo zakon o invalidskem zavarovanju. Zelo redki so tisti, ki se poslu-

žujejo obrazca št. 1 »aviza«, s katerim obvestili Okrajni zavod za socialno zavarovanje, da bo pri zavarovancu prišlo do invalidnosti. Če pa avizo narede, jo ponavadi pijejo istočasno s poročilom, kar je prepoznano in brezpredmetno. Zavod bi moral dobiti avizo že med staležem, ne šele takrat, ko je treba stalež bolnika zaključiti. Na ta način izgubimo mnogo časa za zbiranje dokumentov in iskanje dela, zavarovanec pa ostane v staležu čaka na primerno zaposlitev. S pravočasnim obveščanjem bi bil ta postopek hitrejši in bi delavec prihranil več denarja.

Lečeči zdravniki tudi vedno ne upoštevajo mnenja komisije. Invalidu ne zaključijo staleža z dnem, ki ga je odredila komisija. Prav jih o tem obvestimo dvakrat: z listom v zdravstveni knjižici in z izvidom komisije. Tako obstoji možnost, da nastane preplica, ker dobiva invalid hranarino in nadomestilo. Večkrat gre pri tem za invalide, ki se imajo baje dela in najdejo na ta način zaslužek za brezdelje pri lečečem zdravniku. Kake, zdravniki niso poučeni o tem, da ima invalid pravico pritožbe na drugostopenjsko invalidsko komisijo in s tem pravno zaščito po ocenitvi komisije I. stopnje.

Vtis imamo, da se zdravniki včasih preveč zavzemajo za ocenitev I. kategorije pri zavarovancih, ki še niso popolnoma delanostni. Po našem mnenju gre tu za linijo manjšega odpora proti zavarovancu in podjetju. Gotovo je, da bi lečeči zdravniki najbolj pozna lokalne prilike, najlaže bi imeli možnost za primerno zaposlitev s tem, da zavarovancu prikazal neupravičenost in smotrnost upokojitve, gospodarsko organizacijo pa prepričal, da je zaposlovanje in dohod naša ekonomska in socialna dolžnost. Veda pa do tega ne bo prišlo dotle, dokler bodo zdravniki v ambulantah sedeli in čakali bolnike, namesto da bi svojo dejavnost rili na teren in v gospodarsko organizacijo. Tako se nam dogaja, da zavarovanec I. kategorijo toliko časa, dokler ne izve svojih pokojninskih prejemkov, nato se mu brž voljan za pomenek o drugem delu posledel uvidi, da s pokojnino ne bo mogel merno živeti.

Nadalje lečečim zdravnikom ni jasno, morajo bolniku izstaviti predlog za oceno telesne okvare po službeni dolžnosti, in ne vedo, kakšno medicinsko dokumentacijo potrebuje komisija za ocenitev. Posledično da so zavarovanci mnogokrat prikrajšani svojo invalidnost.

Končno lečeči zdravniki ne poznajo člena 29. zakona o invalidskem zavarovanju, ki zavarovancu, ki mu preti nevarnost, da na delovnem mestu postal invalid, pravi drugo delo z vsemi prednostmi, ki so invalidom. Tako se dogaja, da nastane invalidnost pri delavcih, pri katerih bi je preprečili, če bi nevarnost pravočasno poznali in ocenili.

Zaradi vsega tega moramo čimprej ugotoviti načine, da bomo zdravnike poučili o njihovi dolžnostih in jih tudi opozorili na posledice, ki jih predvideva zakon. Ko bodo zeli

poznali določila, ki urejajo invalidsko vprašanje, se bo komisiji sicer nabralo še več spisov, toda pravice zavarovancev bodo zaščitene.

Na koncu bi omenili še odnose med invalidsko komisijo in gospodarskimi organizacijami. Ti so večinoma dobri, posebno v tistih tovarnah, kjer zaseda komisija. So pa še podjetja, ki do danes niso uvidela upraviče-

nosti in potrebe zaposlovanja invalidov ter se jih branijo, tako da smo morali poseči celo po sankcijah. Zato menimo, da bi bilo koristno nadaljevati s seminarji, kot smo ga imeli lansko pomlad na Zavodu za izobraževanje kadrov. Na teh seminarjih bi prikazali ves problem rehabilitacije invalidov kadrovikom in s tem bi olajšali delo invalidski komisiji.

Miro Kosa je bil včasih zidar. Ker mu zdravje ni dopuščalo uspešno opravljanje tega poklica, so mu svetovali delovno rehabilitacijo in je sedaj prirojevalec v Planiki

Delo in problematika referata za psihološke preglede invalidnih oseb pri invalidski komisiji OZSZ Kranj

Psihološka služba pri OZSZ v Kranju deluje drugo leto. V prvem letu je bila izvedena uvodna pripravljajna faza, t. j. faza ureditve in opreme posebne psihološke posvetovalnice, z vsemi potrebnimi pripomočki za odkrivanje in ugotavljanje vseh obstoječih osebnih kapacitet pri invalidni osebi, ki nakazujejo smer in stopnjo njene zaposlitve. Tej fazi pa je sledilo predvsem delo psiholoških pregledov invalidov. Na temeljni analizi teh pregledov, ki so povezane z ostalimi podatki o invalidih v celoto, je bilo mogoče sklepate o vrsti in obliki zaposlitve invalide osebe in s tem ustvarjati osnovo za poklicno rehabilitacijo invalida.

Organi invalidske komisije so poslali na psihološki pregled 22 invalidnih oseb, ki se razporejajo v naslednja področja invalidnosti:

1. Razne bolezni (srčne, TBC, dihalni organi, ekcem itd) — 11 invalidov,
2. Razne okvare (hrbtenice, rok, nog) — 9 invalidov,
3. Možganska oboljila (meningitis) — 1
4. Duševne motnje — 1 invalid.

Po stopnji kvalifikacije pa so razvrščeni takole:

1. Visokokvalificiran — 1 invalid,
2. Kvalificiran — 9 invalidov,
3. Polkvalificiran — 6 invalidov,
4. Nekvalificiran — 6 invalidov.

Izhodišče psihološkega pregleda je intervju. To je organiziran in vsebinsko usmerjen razgovor z invalidom. Namen tega razgovora je v tem, da se zberejo vsi potrebni podatki o invalidu, ki naj nakazujejo smer v določeno delovno področje in naj pomagajo pri uspešni profesionalni rehabilitaciji. Med najvažnejše podatke spadajo naslednji:

Ugotovitev problema pri invalidu, življenjska zgodovina invalida, analiza okolja, ki je vplivalo in ki vpliva na invalida (problematika v zvezi z družino, s šolo, okolico), analiza osebnostne problematike, vsebina subjektivnih motenj zaradi invalidnosti, interesi invalida glede zaposlitve in njegov čustveni odnos do delovnega področja, objektivne in subjektivne možnosti za zaposlitev, ovire glede zaposlitve, odkrivanje možnosti za odstranitev teh ovir itd. Podatki, zbrani z intervjujem, se dopolnijo s podatki medicinskega, pravnega in tehničnega značaja. Zbrani material določa nadaljnjo smer psihološkega pregleda. Cilj tega pregleda je ugotavljanje sposobnosti, ki so potrebne za uspeh na določenem delovnem področju, ki ja aktualno za posameznega invalida. Poleg sposobnosti se s temeljito psihološko analizo odkrivajo pri invalidu tudi njegove osebnostne poteze, njegova interesna dinamika. Vse to gradivo ustvarja osebnostni profil invalida, ki nam govori o tem, kaj invalidna oseba še zmore, do kakšne stopnje in kako zmore opravljati neko delo. Za zbiranje tega gradiva pri psihološkem pregledu služijo razni psihometrični preizkusi, ki pa

se ne izvajajo šablonsko, marveč se vrste merjenj prilagajajo vsakokratnemu specifičnemu primeru invalidne osebe. Ker so navadno med psihološkim pregledom potrebni še novi podatki medicinske, juridične, socialne in tehnične vsebine, se vedno ustvarja povezava z zdravnikom, pravnim referentom ali referentom za zaposlovanje invalidov. Tako se problematika rehabilitacije vsakega invalida obravnava in rešuje dejansko, (timsko) to je izveč vidikov ali večdimensionalno: iz medicinskega, psihološkega, juridičnega, socialnega in tehničnega vidika.

Rezultati, ki so dobljeni pri psiholoških preizkusih ali pri testiranju, se razlagajo vedno v povezanosti z ostalimi podatki. Tako je testiranje pomembna dopolnitev ostalih dejavnosti psihološkega pregleda. Zbrano gradivo omogoča zaključek o možnosti zaposlitve invalida ter prognozo o bodočih uspehih invalida pod določenimi pogoji.

Podatki psihološkega pregleda in mnenje, ki izvira iz teh podatkov, se v obliki poročila o psihološkem pregledu dostavijo referentu za zaposlovanje invalidov. Ta poišče ustrezno delovno mesto. To nalogo opravi navadno referent sam, po potrebi pa skupno s psihologom na terenu, kjer se na samem delovnem mestu ugotovi zahtevnosti delovnega mesta, pogoje dela in značaj dela, nato pa te podatke primerjajo s podatki o psihofizični zmogljivosti in drugih osebnostnih karakteristikah invalidne osebe. Dokončni sklep o zaposlitvi invalida pa je formuliran po vsestranski strokovni presoji na invalidski komisiji, na temelju celotne dokumentacije, kjer se nahaja tudi poročilo o psihološkem pregledu invalida.

Iz statističnega pregleda o delu invalidske komisije pri OZSZ v Kranju je razvidno, da je invalidska komisija obravnavala v 1961. letu 1.634 primerov. Od tega je bilo poslano na psihološki pregled le 22 ali 1,3% vseh primerov, ki so bili obdelani na invalidski komisiji. To relativno nizko število primerov, ki so bili poslani na psihološki pregled, je povsem posledica pomanjkanja kriterijev, po katerih naj bi bili invalidi pošiljani na takšen pregled. To pa zopet izvira iz dejstva, da je služba psiholoških pregledov invalidov zelo mlada in da je morala šele praksa potrditi, da dosedanji način izbire invalidov za psihološke preglede ne ustreza in da je potrebno v tem pogledu napraviti določene korekture. Ker je to mnenje na osnovi predhodne analize prevladalo pri članih invalidske komisije, so dane pobude za izdelavo okvirnih kriterijev, na osnovi katerih bi prihajali na psihološke preglede vsi tisti invalidi, ki so potrebni tudi tostranske obdelave. Ti kriteriji bodo brez dvoma ustvarili zdravo osnovo za pošiljanje invalidov v psihološko obdelavo, saj je poznano iz prakse, da je dosti višji procent invalidov, kot so spredaj

navedeni problematičen po svoji duševni komponenti.

Drugo težišče dela psihološke službe pri OZSZ Kranj v letu 1961 je bilo spremljanje invalidov na delovnem mestu v podjetjih. Ker doslej tovrstna akcija ni bila v Sloveniji nikjer uvajana, smo v letu 1960 v praksi začeli primerjati metodo, za katero menimo, da bi bila za te vrste primerov najbolj primerna. Izbrana je bila metoda osebnega kontakta z invalidom na delovnem mestu in z njegovim neposrednim predstojnikom. V ta namen je bila izdelana posebna oblika vprašalnika za invalida in posebna oblika vprašalnika invalidu neposredno nadrejenega mojstra. Ta vprašalnik je prirejen tako, da posega v področje dela invalida in njegovega uspeha, v področje osebnega zadovoljstva invalida na delovnem mestu in njegove adaptacije, dalje na področju osebnih in socialnih sprememb, ki so se pojavile pri invalidu med rehabilitacijo ali po njej. Vse te probleme je treba pravočasno odkriti in pomagati pri njihovem reševanju, sicer bi obstajali in bolj ali manj zastupljali atmosfero delavnega odnosa in s tem postajali vedno večja ovira za pravo in uspešno vraščanje invalida v delovni proces, na pripravljalnem delovnem mestu in s tem za njegovo poklicno rehabilitacijo.

Invalide smo spremljali na delovnem mestu skozi leto. Akcija je zajela naslednja podjetja:

Tovarna »Planika«, Kranj	8 invalidov
Tovarna »Iskra«, Kranj	7 "
Tovarna »Veriga Lesce«	4 "
Tovarna »Alpina«, Ziri	3 "
Mizarsko podjetje Ziri	2 "
»Tiskanina«, Kranj	3 "
»Sava«, Kranj	1 "
»Inteks«, Kranj	1 "
Osnovna šola Skofja Loka	1 "
Skupaj	30 invalidov

Potrebo po spremljanju invalidov naj nam prikaže nekaj primerov:

1. primer — Zidarski delavec, star 25 let, je bil upokojen zaradi slabega vida na obeh očesih. Po podatkih iz medicinske dokumentacije je ugotovljeno, da se mu stanja vida močno slabša. Zaradi ocene njegovih duševnih sposobnosti je bil poslan na psihološki pregled. Tu je ugotovljeno, da ima prizadeti invalid zelo nizko stopnjo umske zmogljivosti, prav tako so bili tudi nizki rezultati preizkušanj, ki merijo razne vrste ročne spretnosti. Ugotovljeno je, da ima pogosto vrtoglavice, da ga začne boleti v prsih, če dela na slabem zraku, da ima pred očmi kot črno meglo, zaradi česar malokoga z vidom prepozna, da živi doma v stalnih konfliktih, ker ga zaradi nizkih prejemkov invalidske pokojnine oz. invalidnine vsi, razen matere, zapostavljajo in podijo od doma. Na podlagi rezultatov psihološkega pregleda je bilo predlagano njemu ustrezno delovno mesto. Po daljšem času so našli takšno mesto. Ker pa je obstaja možnost, da bi kljub primernemu delovnemu mestu, zaradi njegove duševne nastrojenosti, ki je ustvarila že nekakšno potrebo, da živi v stalnih konfliktih situacijah, kar je bila pri njem že neka oblika želje po

uveljavljanju, prišlo do nevzdržnih odnosov, zaradi katerih tudi na zelo ustreznem delovnem mestu ne bi uspel, je bilo nujno potrebno spremljati ta primer.

Pri spremljanju so bile prikazane mojstru in preko njega delovni skupini posebnosti njegove duševnosti in v zvezi s tem priporočene posebne oblike odnosov do njega. Delovni kolektiv je zavzel do tega delavca pravilne tovariške odnose. Posledica vseh teh prizadevanj je ta, da danes dela ta invalid na njemu ustreznem delovnem mestu v Iskri uspešno, z velikim osebnim zadovoljstvom in tudi v zadovoljstvo vse delovne skupine in predstojnikov.

2. primer — Delavec je bil zaposlen kot visokokvalificiran delavec v tovarni. Zaradi bolezni ni mogel več opravljati tega dela. Pokazala se je potreba po prekvalifikaciji. Na psihološkem pregledu je ugotovljena nižja stopnja inteligentnosti, slabo znanje računstva, velika težnja po dejavnosti in mnogo ambicij. Ugotovljena je tudi problematična osebnostna struktura, kar se kaže v višji stopnji neiskrenosti, ki ima namen, da bi se pokazal okolič v čimugodnejši luči, v močni želji po uveljavljanju, kar pa izhaja iz občutka in prepričanja, pa je vedno na neki način zapostavljen; prav zato bi se hotel močno osebno uveljaviti. Ugotovljeno je tudi, da je invalid nevrotično prizadet, kar se kaže v tem, da močno in hitro reagira, da na očitek močno živčno reagira, vidno izpada in se tako onemogoči.

Ugotovljeno je nadalje, da oseba nima občutka nekoristnosti v družbi in da ima s tem dobro osnovo za delovno storilnost. Ta primer je nujno zahteval spremljanje, kar bi se lahko zgodilo, da bi kljub ustreznemu delovnemu mestu, s stališča zdravstvenega stanja, prišel v nasprotje s sodelavci in s predstojniki zaradi nekaterih negativnih potez njegove osebnosti. Pri obisku na delovnem mestu, po krajši dobi zaposlitve na novem delovnem mestu, invalid izjavlja, da je z delom popolnoma zadovoljen in da se uspešno privaja na zahteve novega delovnega mesta, da pa težko dviga določene predmete in da želi, da ga predstojnik opozori, če napravi kakšno napako. Neposredni predstojnik pa je navajal glede uspeha, da se delno uspešno uvaja, da pa je velika ovira, ker ne obvlada dobro računskih operacij in da mora boljše sodelovati z ostalimi delavci, da je preveč izoliran in preveč občutljiv. Te pripombe je invalid sprejel kot umestne in sprejemljive; vpisal se je v večerni tečaj za izobraževanje odraslih, ustvaril boljši stik s sodelavci ter s tem ustvaril pogoje za zadovoljiv uspeh, ki ga ima danes na delovnem mestu.

3. primer — Učiteljica stara 26 let je zbolela za meningitisom. Zaradi bolezni ji je vid tako oslabil, da je na levo oko praktično oslepele, na desnem očesu pa se ji je vidno polje tako močno zožilo, da vidi le del predmeta ali osebe pred seboj, ne pa predmeta v celoti. Zaradi tega je bila kot nesposobna odpuščena iz prosvetne službe. Ta ukrep jo je močno prizadel. Zaradi nove zaposlitve jo je invalidska komisija poslala na psihološki pregled. Tu so ugotovili, da ima veliko željo

Tudi Ciril Drinovc je slep, toda to ga ni oviralo, da ne bi uspešno dokončal fizioterapevtske šole in dobro opravil poklic fizioterapevta. Posnetek ga prikazuje pri delu v Zdravstvenem domu v Kranju

in dobro duševno svojstvo za opravljanje učiteljskega poklica. Storjeni so bili potrebni ukrepi pri prosvetnih faktorjih z namenom, da dobi ponovno službo učiteljice. Primer je bil nujno potreben spremljanja. Naloga tega spremljanja je bila, ustvariti primerno atmosfero in pravi odnos do učiteljice, ki je po-

novno prišla v službo na isto šolo, pomagati tudi sami pacientki pri vraščanju v službo oz. učiteljsko delo v tej novi situaciji. Spremljanje je te naloge opravilo in pri zadnjem obisku v prvem razredu, kjer imenovana poučuje, je bil ustvarjen tak vtis: pri delu je zelo sproščena in vedra, ima zelo dober stik

z učenci, disciplina je popolnoma zadovoljiva, vlada zelo sproščeno in prijetno nenapeto ozračje. Delo je pestro in zanimivo ter lepo povezano, neprisliljeno, menjava učne naloge (čitanje, pisanje, pripovedovanje), piše na tablo vprašanja za domačo nalogo. Ko pri nekem vprašanju napiše tiskani O namesto A, jo neki učenec opozori, kar ne vzbudi pri učencih nobene pozornosti. Ura je potekla tako lepo in uspešno kot ne pri vsakem zdravem učitelju. Sedaj poučuje v drugem razredu z velikim zadovoljstvom in lepim uspehom.

4. primer — Invalid z visoko izobrazbo, star 36 let. Ker so ugotovljene nevrotične motnje in nagnjenje k nenormalnemu opijanju, se je zaposlil po daljšem zdravljenju v administrativni stroki. Ker je primer težje narave, je bilo potrebno spremljanje njegovega uspeha na tem delovnem mestu. Obisk na delovnem mestu je sprejel z velikim zadovoljstvom. Iz razgovora z invalidom se da sklepati naslednje: Invalid ima močan občutek manjvrednosti. Ta občutek se mu je v prejšnji službi še večal spričo dejstva, da je bil popolnoma prepuščen samostojnemu reševanju težkih in kompliciranih vprašanj. To je bil eden glavnih vzrokov, da na prejšnjem delovnem mestu ni uspel, da je zanemarjal

delo in se vdajal alkoholizmu. Pri sedanji zaposlitvi pa ima možnost posvetovanja o strokovnih vprašanjih in o naloženih nalogah, kar mu zmanjšuje občutek manjvrednosti, ga sorošča in veže k delu. Ugotovljeno je torej, da so glavni vzroki uspeha in zadovoljstva pri delu občutek, da se lahko pri reševanju nalog vedno pomeni s strokovnim sodelavcem, s tem uspešno opravlja svoje delo. Zavest uspeha mu veča občutek lastne vrednosti v družbi. Iz izjave socialnega delavca je razvidno, da invalid uspešno opravi vse naloge, ki so mu naložene. Na podlagi ugotovitev spremljanja se da zaključiti, da je za ta primer treba vedno iskati delovno mesto, kjer bo imel pacient možnost posveta s strokovnim sodelavcem, kar je eden najvažnejših pogojev za njegov uspeh pri delu.

Vsak primer spremljanja invalida na delovnem mestu osvetli, prikaže problematiko ter daje sugestije in podatke, kaj je treba v določenem primeru ukrepati, da bodo odstranjene obstoječe motnje. Uspešna in sistematična akcija spremljanja invalidov na delovnem mestu bo ustvarila možnost za vsestransko pomoč in moralno oporo invalidnim osebam in tudi možnosti za preverjanje prognostične vrednosti poklicnih nasvetov, ki so rezultat psiholoških pregledov invalidnih oseb.

Rehabilitacija in zaposlovanje invalidov

Za dobro in uspešno službo pokliene rehabilitacije in zaposlovanja delovnih invalidov je potrebno, da je izpolnjenih več pogojev:

Dobra in vsestranska priprava in obdelava primerov za invalidsko komisijo, dober izrek invalidske komisije, čimkrajši postopek pri

priznavanju pravic in takojšen nastop dela ali poklicne rehabilitacije. Naša invalidska služba se vseskozi trudi, da so ti pogoji v čimvečji meri izpolnjeni. Statistična služba organizirana pri oddelku za invalidsko zavarovanje, nam o zaposlovanju in rehabilitaciji daje za triletno obdobje naslednje podatke:

Zaposlovanje invalidov:					
Število invalidov	1959	1960	povečanje	1961	povečanje
III. kat.	224	350		509	159 45 %
II. kat.		186		228	42 23 %
Skupaj	224	536	312 42 %	737	201 37,5 %
Zaposleni	176 (78,6 %)	472	(88 %)	701	(95 %)
Nezaposleni	48 (21,4 %)	64	(12 %)	36	(5 %)

Poklicna rehabilitacija:

Število invalidov	leta		
	1959	1960	1961
čaka na poklicno rehabilitacijo	—	11	6
se nahaja na rehabilitaciji	4	19	48
končalo rehabilitacijo	—	22	35
	4	52	89 (58,4 %)

Gornji prikaz potrjuje hitro naraščanje primerov poklicne rehabilitacije. Samo v letu 1961 se je njihovo število povečalo za 58,4%. pričakovati pa je, da se bo v bodoče še povečalo. Novi ekonomski instrumenti bodo zahtevali v ekonomskih enotah celega človeka, kar ves čas ne bo mogoče brez poprejšnje vsestranske rehabilitacije ali vsaj priučitve.

Značilnost teh podatkov je v ugodnem razmerju med drugo in tretjo kategorijo ter majhen odstotek nezaposlenih invalidov, ki čakajo na zaposlitev, ki jim jo je odredila invalidska komisija. Število invalidov stalno raste. V zadnjem letu se je povečalo za 201, kar je dobra tretjina. Ta porast je pričakovati tudi v bodoče, saj zavest zaščite invalidov in

njihovih pravic vedno bolj prehaja v zavest delovnih ljudi, zdravnikov, gospodarskih organizacij in družbenih organizacij.

Ceprav število invalidov stalno raste, nam podatki kažejo, da število nezaposlenih pada tako absolutno, kakor v odstotku. Pet odstotkov nezaposlenih konec leta 1961 je tako nizko, da smo z uspehom zares zadovoljni. Ta uspeh je pripisovati predvsem praksi invalidske komisije, ki rešuje primere na zasedanjih v gospodarskih organizacijah in praksi naše invalidske službe, da išče in signalizira delovno mesto za invalida že v pripravljemem postopku. Tako imajo Zavodi za zaposlovanje delavcev v večini primerov lahko nalogo, ko izdajo le napotitveno odločbo. Menimo, da je edino tak način zaposlovanja uspešen in zato tudi pravilen, čeprav nalaga invalidski službi delo, ki po črki zakona spada v Zavode za zaposlovanje delavcev.

Ne smemo pa prezreti težav, ki se že pojavljajo v zvezi z ekonomskimi enotami v gospodarskih podjetjih in ki bodo verjetno v bodoče še bolj akutne. Tu gre namreč za vprašanje ustrezne zaposlitve, za vprašanje normalnega delovnega učinka, ki ga mora invalid enako kot zdrav delavec na svojem delovnem mestu dosegati. To ni samo upravičena zahteva ekonomske enote, temveč tudi zahteva zakona. Če tedaj invalid ne dosega normalnega delovnega učinka, je invalidska služba brez moči, da bi ga še nadalje zadržala na takem delu, temveč mu mora preskrbeti zares ustrezno delo. Ševeda je invalidsko delovno mesto še vedno rezervirano za drugega invalida. Nekatere gospodarske organizacije se branijo invalidov in se jih hočejo za vsako ceno znebiti. Kot izgovor navajajo, da invalid ne dosega normalnega delovnega učinka. Dejansko pa gre za druge razloge. Vse take primere smo zaupali inšpekčiji dela in bomo izvajali vse zakonite ukrepe, ko bo dejansko stanje ugotovljeno. Taki primeri hkrati kažejo na popolno nerazumevanje pravic, ki jih država zagotavlja delovnim invalidom kot odmero za izgubo zdravja, ki so ga delovni

invalidi žrtvovali pri izvrševanju družbenih nalog.

Taki primeri silijo naš zavod k izvajanju neprijetnih sankcij in postavljajo invalidsko službo pred dilemo, ali naj nadaljujemo dosedanje prakso sporazumevanja z gospodarskimi organizacijami in vprašanju zaposlovanja in rehabilitacije invalidov ali naj krenemo na pot administrativno-pravnih posegov s sklepanjem splošnih in posebnih pogodb, s katerimi bomo zaklavzurali primere zaposlitve in rehabilitacije invalidov. Ker je sklepanje pogodb za gospodarske organizacije obvezno, bi invalidska služba s tem izvajala določen pritisk na podjetja in s tem ustvarila pravno sigurnost v vprašanju zaposlovanja invalidov. Anketa Zveznega zavoda, ki je bila v letu 1961 glede na to vprašanje izvedena, sicer priporoča tak način, vendar smo še vedno mnenja, da je boljši sporazum tako za invalide kakor za gospodarske organizacije.

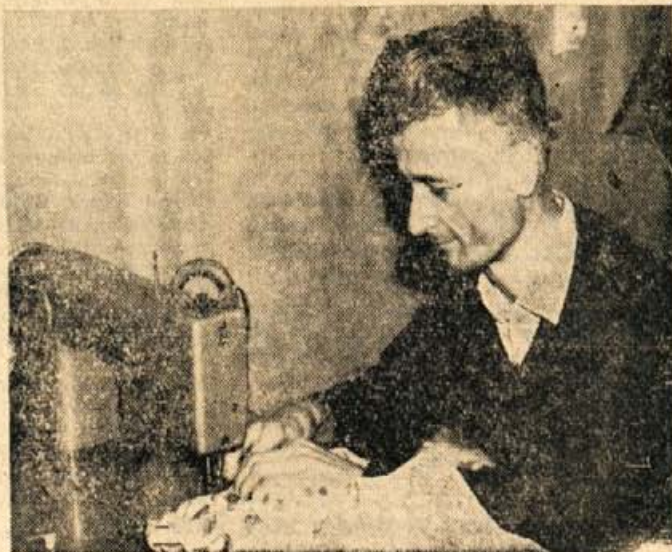
Zato ne bomo posegali po pravnih sredstvih, dokler ne bodo gospodarske organizacije pripravljene na sporazumno delo in dokler ne bodo ogroženi interesi zaposlenih invalidov.

Nove spremembe v gospodarskih organizacijah z uvedbo ekonomskih enot so prinesle invalidski službi celo vrsto težav in ovir, zlasti pa:

1. težje, zahtevnejše in intenzivnejše delo invalidske komisije,
2. težave pri zaposlovanju invalidov,
3. težave pri določanju nadomestil invalidom dela.

Pričakovati moramo, da bo invalidska komisija razen ostalih okoliščin morala upoštevati mnenja ekonomskih enot. Če ekonomske enote odločajo o delu zdravih, jim je treba pustiti, da soodločajo tudi o delu invalidov. Prve izkušnje smo že dobili v tovarni BPT, v Iskri in Tekstilindusu. Kadarkoli odloča invalidska komisija o tem, v kateri ekonomski enoti naj bi delal invalid, vedno poda mnenje tudi prizadeta ekonomska enota. S

Janez Jekovec
ima boleče noge,
vendar ljub temu
uspešno opravlja
svoj pokli-

tem je že dala naprej pristanek, da je zaposlitev invalida tudi z ekonomske strani v redu.

Invalidska komisija bo morala nadalje bolj vsestransko obravnavati primere preden bo podala mnenje. Kritične primere bo moral vedno obravnavati tudi psiholog, da bo invalidska komisija imela zanesljivejšo osnovo za izrek o delovni sposobnosti invalida. Novi ekonomski instrumenti postajajo vedno bolj občutljivi in bo čedalje težje zaposlovati invalide brez poprejšnje temeljite rehabilitacije.

Glede uspešnega zaposlovanja invalidov so imele doslej in bodo imele tudi v bodoče največji delež gospodarske organizacije same. Tam kjer invalidska služba naleti na razumevanje, se dajo tudi najtežji problemi zaposlitve invalidov dobro rešiti. Naj navedemo nekaj značilnih primerov iz dosedanje prakse:

Tekstilna industrija spada med najbolj problematične v pogledu zaposlovanja invalidov, poleg Železarn na Jesenicah in Verige v Lescah. Izkušnje so pokazale, da je prav v tekstilni industriji zelo težko najti ustrezno zaposlitev za njihove invalide, zlasti za kvalificirane delavce, pa tudi za ostale. Prah in ropot, ki sta navadno vzrok nastanka invalidnosti, spremlja domala vsa delovna mesta.

Prav tako je često ovira stoječe ~~delo~~. Kljub temu pa dosega invalidska služba najboljše uspehe ravno v tekstilnih tovarnah. Tkalka, ki zaradi nog ni mogla več delati na strojih, je dobila po prizadevanju odločujočih v tovarni mesto instruktorce, ki je bilo odprto prav z ozirom nanjo, v nekaterih primerih so prilagodili v tarifnih pravilnikih kvalifikacije, da so se mogli invalidi ustrezno zaposliti. Po prizadevanju kadrovske službe, se je za delavko s psihonevrozo našlo ustrezno delo v primernem okolju.

Ne smemo prezreti, da so bili tudi v težki industriji, kot je Železarna Jesenice in Veriga v Lescah, ob pomoči kadrovske službe zelo lepo rešeni težki primeri, ko je že kazalo, da ne bo mogoče najti ustrezne zaposlitve. V tovarni Iskra je bilo lepo rehabilitiranih in zaposlenih nekaj sprva brezupnih primerov, ki jih danes postavljamo za vzgled.

Tak primer se je zgodil tudi v tovarni Runo v Trzinu. Taki in podobni primeri nam zgovorno pričajo, da je treba k problematiki rehabilitacije in zaposlovanja invalidov nujno pritegniti tudi gospodarske organizacije in njihove kadrovske-socialne službe. Obenem nas ti zgledi pri reševanju pereče problematike navdajajo z optimizmom.

Anketa o delovnem učinku invalidov v Iskri

Bitka za zaposlovanje invalidov bi bila vnaprej izgubljena, če ne bi razpolagali s trdnimi dokazi o delovnem učinku invalidov. Ker takšne dokumentacije nismo imeli, je naš zavod kot prvi v republiki in državi anketarno obdelal 267 invalidov in prav toliko zdravih s ciljem, prikazati delovni učinek invalidov v primerjavi z zdravimi. Delo invalidov in zdravih je bilo obdelano z različnih vidikov: glede na doseganje norm in premijskih osnov, glede pogojev v katerih delajo eni in drugi, glede bolezenskih in drugih izostankov itd. Delo invalidov in zdravih je prikazano v številkah, primerjavah in diagramih, je takorekoč rentgenizirano z vseh strani. Anketa je prvi primer take analize, ki se je končal z dostojnim rezultatom za invalide. Presenetljivo je, da tako invalidi kot zdravi, visoko presegajo norme in dosega jo oboji skoraj enako povprečno normo - invalidi 146, zdravi pa 148. Če pri tem upoštevamo, da je del invalidov v Iskri zaposlen na neustreznih delih in da zato ta del ne dosega realnih norm, se pokaže, da so invalidi enakovredna, če ne celo boljše delovna sila kot zdravi.

Analiza je nadalje pokazala, da so invalidi bolj zanesljivi in stalna delovna sila kot zdravi. To se posebno pokaže na diagramu, ki prikazuje delovnega učinka pri moških invalidih in zdravih moških. Invalidi delajo enakomerno in stalno dosega jo določene norme, dokim se to pri zdravih moških menja. Kadar pridejo spočiti na delo, visoko dosega jo norme, kadar so zaradi postranskih zaposlitev utrujeni, delovni učinek prekomerno pade.

Diagram njihovega dela je zato podoben seizmogramu.

Pričakovali smo, da bodo invalide bolj ovirali pri delu pogoji, ki objektivno vplivajo na delovni učinek, kot so oddaljenost od delovnega mesta, način prihajanja na delo, starost, spol, skrb za družino, zemljiška posest in udejstvovanje v družbenih organizacijah. Toda rezultati kažejo, da vsi ti pogoji enako vplivajo na invalide kot na zdrave. Prav nič bolj ne utruja invalide, niti hoja na delo, niti vožnja in oddaljenost od delovnega mesta. Prav tako prenašajo večjo skrb za številnejšo družino, enako jih utruja zemljiška posest in v enaki meri se žrtvujejo pri delu v družbenih organizacijah. Lahko trdimo, da so ti podatki za nas dragoceni, ker popolnoma izpodbijajo tezo, da so invalidi slabša delovna sila kot zdravi.

Res je, da invalidi izkazujejo več izostankov in več bolujejo kot zdravi. Kljub številnejšim prekinitvam pa ne zaostajajo glede na delovni učinek. Znano je namreč, da prekinitev negativno vplivajo na delovni učinek, ker se mora delavec po prekinitvi vedno znova uvajati in privajati na redno delo. Pričakovali bi tedaj, da bo delovni učinek invalidov slabši, pa je kljub temu enakovreden zdravim. Pri teh prekinitvah pa ne gre toliko za bolovanje kot za večje rekreacijske možnosti in ugodnosti, ki jih invalidom nudi naša socialistična družba, predvsem v obliki preventivnega zdravstvenega varstva. Družba se skuša na ta način oddolžiti invalidom, ki so v izvrševanju družbenih nalog žrtvovali svoje zdravje, pa čeprav gre ta oddolžitev tudi na račun delovnega učinka.

Ignac Ušlaker se je najprej izučil za pletarja. Ker pa je spoznal, da je to delo za slepega zelo zamudno, se je izučil za poklic telefonista, ki ga izredno uspešno opravlja na ObLO Kranj

Anketa zaključuje s sledečimi ugotovitvami:

1. Invalidi so po delovnem učinku popolnoma enakovredni zdravim;

2. Pogoji, ki vplivajo na delovni učinek (spol, starost, oddaljenost od delovnega mesta, način prihoda na delo, družinski stan in število članov družine, zemljiška posest in udeleževanje v družbenih organizacijah) v enaki meri vplivajo na invalide in zdrave;

3. Delovni invalidi, ki so jim bile priznane pravice v skladu z načeli naše nove invalidske zakonodaje, dosegajo boljši povprečni delovni učinek kot zdravi ali drugače prizadeti;

4. Delovni učinek invalidov bi bil še boljši, če bi bili vsi zaposleni na ustreznih delovnih mestih in če bi bili pravilno vključeni v delovni proces.

Delo in problemi invalidskega oddelka

Od službe invalidskega zavarovanja se ne zahteva samo to, da je primer hitro in dobro obravnavan po invalidski komisiji, temveč predvsem to, da je invalid čimprej napoten na rehabilitacijo oz. na delo in da brez odlaganja dobi tudi ustrezne davkatve, ki mu po zakonu pripadajo.

Ze iz dosedanjega izvajanja je razvidno, da se spremembe v ekonomski politiki globoko odražajo v invalidski službi. Posebej velja to tudi za službo priznavanja nadomestil invalidom. Gospodarske organizacije so začele uvajati nov način plačevanja po učinku. Tarifne postavke, ki so po zakonu podlaga za določanje nadomestil, so že šle v staro šaro. Treba je bilo najti nov način za izračun nadomestil zaradi manjše plače na drugem delu in nadomestil za skrajšan delovni čas. Po navodilu Republiškega zavoda bo osnova za določanje nadomestil trimesečno povprečje

doseženega dohodka. Pri tem se bo upošteval in stimuliral delovni učinek s tem, da bo invalid dobil nadomestilo povečano za odstotek preseganja obračunske postavke. Tu pa nastopi cela vrsta zaprek. Gospodarske organizacije urejajo delitev osebnega dohodka vsaka na svoj način. Zato ni mogoče najti skupnega imenovalca za določanje nadomestil. Če bi priznali nadomestila po enakem načinu, bi bil za nekatere invalide ugoden, drugi pa bi bili močno prizadeti. Tako bo treba reševati posamezne primere individualno, upoštevajoč splošno načelo, da invalid ne sme biti prizadet. Tak način reševanja bo dal naši invalidski službi mnogo dela, zlasti še, ker bo treba vsa nadomestila dvakrat na leto na novo preračunavati, to je v juliju in januarju, ko se bo s proračunom ugotovil in obračunal delovni učinek za šest mesecev nazaj. To bo kampanj-

ako delo za gospodarske organizacije, kakor tudi za našo invalidsko službo.

Za našo invalidsko službo je nadalje trd oreh rehabilitacija otrok. Pred letom dni so sicer izšli dodatni predpisi, ki podrobneje urejajo to novo področje, vendar nikakor ne moremo na zeleno vejo. Zbrani primeri, ki pridejo v poštev za rehabilitacijo, čakajo na mnenje komisije za kategorizacijo otrok. Motnjami v duševnem in telesnem razvoju. Ko bo to mnenje podano, bo nastopilo vprašanje kriterijev, ki so še dokaj nerazčiščen. Za rehabilitacijo otrok nam manjka šol in zavodov, ker so obstoječi preobremenjeni. V gospodarskih organizacijah bo težko prodreti količnej problematiki primeri. To bo torej problematika, s katero se bo naš invalidski oddelek moral v najkrajšem času temeljito spoprijeti in tudi to področje dela spraviti v tek.

Iz tega poročila o delu in problemih invalidske službe pri Okrajnem zavodu za socialno zavarovanje v Kranju je razvidno, da je naša invalidska služba, da je rehabilitacija in zaposlovanje invalidov dela v našem okraju zelo napredovalo, da pa obstoji še cela vrsta pomanjkljivosti, ki jih bo nujno treba rešiti. Že v poročilu samem je rečeno, da je za uspešno delo v invalidski panogi socialnega zavarovanja značilno intenzivno sodelovanje in koordinacija dela z organi izven organizacijskega kvira Okrajnega zavoda. To pomeni, da vprašanje invalidskega zavarovanja ni možno reševati samo v okviru Okrajnega zavoda, ampak da morajo pri rehabilitaciji in zaposlovanju delovnih invalidov sodelovati tudi drugi sodelavci, skratka - vsi tisti, ki so zainteresirani za rešitev vprašanja oz. rešitev problema naših delovnih invalidov.